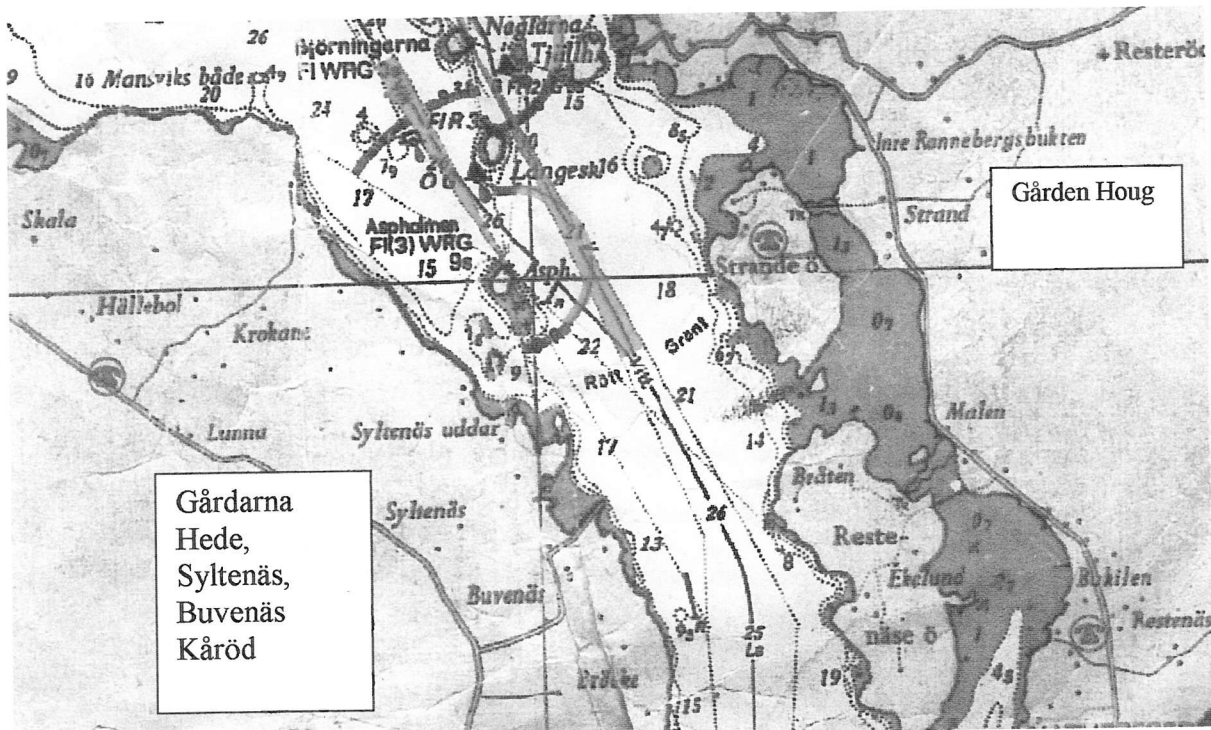

Kåröd-

Hedebladet nr 12 dec. 2001

Organ för släktföreningen Kåröd-Hede, Myckleby Orust

Kära släktingar!

Det är dags för vårt föreningsblad att nedkomma i brevlådorna som ett litet bidrag till julläsningen. Illustrationen i år visar oss den trakt på jorden där våra förfäder (och förmödrar!) levde och verkade under flera århundraden. På sjökortet ser vi hur den namnlösa fjorden förenade Myckleby och Resteröd socknar och gav unga som äldre från gårdarna möjlighet att träffas efter någon timmes roddtur. Vattnet förenade också på ett annat sätt, eftersom många i slakten kom att ha anknytning till sjöfart nära och fjärran.

Att bedriva släktforskning med ett brett perspektiv innebär att ta vara på brev, foton, dagböcker, berättelser, kartor, köpehandlingar mm mm som källor till en allmän vardagskunskap om livet förr i tiden i den lilla världen. Gräv alltså där ni står och sänd gärna in bidrag med förklarande kommentarer till vårt blad! Ett intressant sådant har Margareta Qvam-Moskvil älskvärt skickat in lagom till detta nummer..

I samband med släkttötet den 1 september riktades ett varmt tack till avgående ordförande Barbro Lundgren. Hon har i hög grad varit sin mors dotter i sitt trägna arbete för vår släktförening. Med henne som v. ordförande vågar jag ta på mig ordförandeskapet och börjar med att önska alla GOD JUL och GOTT NYTT ÅR.

OLOF JOHNARD

Protokoll

fört vid ordinarie släktmöte i Släktföreningen Kåröd-Hede lördagen den 1 september 2001.

på Åh stiftsgård Raneberg.

Närvarande: Barbro Lundgren ordf., Ing Mari Abrahamsson, Bengt Olof Bengtsson, Brita Bengtsson, Berit Carlsson, Birgitta Carlsson, Anne Frahm, Johan Grafström, Kicki X, Ulla Hagsköld, Anders Johnard, Marie Johnard, Bengt Johnard, Olof Johnard, Birgitta Johnard, Gunnar Josefsson, Ruth Josefsson, Mikael Lundgren, Gullan Martinsson, Margit Tängerstad,

- §1 Till ordförande vid mötet valdes Barbro Lundgren och till sekreterare Olof Johnard..
- §2 Till att jämte ordföranden justera dagens protokoll utsågs Marie Johnard och Ulla Hagsköld.
- §3 Konstaterades att mötet hade behörigen utlysts
- §4 Ordföranden justerade röstlängden med ledning av närvarolistan och fastställde antalet röstberättigade vid släktmötet till 17.
- §5 Sekreteraren föredrog styrelsens berättelse för verksamhetsperioden. (bil 1)
- §6 Bengt Johnard föredrog kassarapport och revisionsberättelse. (bil 2)
- §7 Styrelsen beviljades ansvarsfrihet för den gångna verksamhetsperioden.
- §8 Beslöts att årsavgiften skulle vara oförändrad, dvs. 50 kr.
- §9 Släktmötet beslöt enhälligt att godkänna det föreliggande förslaget till ändrade stadgar.
- § 10 Förrättades val av ordförande och övriga ledamöter i styrelsen jämte suppleanter. Till ordförande valdes Olof Johnard. Till övriga ledamöter i styrelsen valdes Barbro Lundgren, (v ordf), Ing-Mari Abrahamsson, Gunnar Josefsson, Henrik Johnard, Marie Johnard, Mikael Lundgren. Till suppleanter valdes Bengt Johnard och Anders Johnard.
Till revisorer valdes Berit Carlsson och Birgitta Carlsson.
Till revisorssuppleanter utsågs Anne Frahm och Margit Tängerstad.
- § 11 Mikael Lundgren meddelade, att han hade börjat utforma föreningens webbsida. För designen är det tacksamt att få tips och idéer samt gamla foton mm.
- § 12 Ordföranden Barbro Lundgren avtackades för sin insats under den gångna verksamhetsperioden och därefter förklarades släktmötet avslutat.

Raneberg dag som ovan

Justeras:

Ulla Hagsköld

Barbro Lundgren

Olof Johnard /sekreterare

Marie Johnard

Intervju med Brita Ardahl i Svensk skoltidning 1962 Margareta Qvam-Moskvil (släktgren 1.5.7) har sänt in denna intressanta livshistoriska intervju med sin moster, som följer - något avkortad.

Det är 46 år mellan de här två bilderna. Den vänstra är från 1916, när Brita Ardahl som nybakad småskollärare gått ut dåvarande landstingsseminariet i Kalmar. Det var 20 flickor i kullen, och alla förskonades inte från 30-talets hårda arbetslöshet. Den högra bilden togs när detta reportage gjordes - fortfarande är Brita Ardahl aktiv som lärare och tycker barn är arbetsammare men roligare än förr

1896-1991

Förbi sin gamla skola

Det är vår i Kalmar. När fröken Ardahl för dagen lämnar sina prydliga skyddslingar på lasarettet - pojkarna har vita skjortor och blå hängselbyxor, flickorna rödvitrutiga klänningar samt hemmagjorda sköterskemössor, dagens hattmode för mycket unga kvinnliga patienter - passerar hon på hemvägen sin gamla skola, Vasaskolan. Flickorna hoppar hage och pojkarna spelar kula eller sparkar boll. De stoppar upp ett ögonblick för att niga eller stryka av sig mössan - för åtskilliga

av dem är Brita Ardahl den »första fröken».

När hon sedan sitter med en intervjuare mitt emot sig vid en kopp kaffe i bostaden vid S:t Göransgatan är det naturligt att samtalet lika mycket blir ett perspektiv bakåt genom åren som ett resonemang om hennes nuvarande undervisningssituation eller skolan av idag. Brita Ardahl har 46 års lärarefarenhet bakom sig, hon har upplevt många nya strömningar i pedagogiken, hon har sett det fackliga arbetet växa fram på allvar, hon har ett gott minne och hon berättar livligt och väl.

Dubbelundervisning utan ersättning

En annan vår i Kalmar - för 46 år sedan - gick Brita Ardahl som en av 20 flickor ut dåvarande landstingsseminariet med tvåårig utbildning för småskollärare. På den tiden var det ett kall att vara småskollärare, speciellt i lönesituationer.

Brita Ardahl tog trots allt inte det

Det är ingen solskenshistoria att vara lärare, men det blir i alla fall roligare med åren. . . De orden kommer från Brita Ardahl i Kalmar, som lyfter pension sedan två år men som fortfarande är i tjänstgöring och som är det sista intervjuobjektet i vår reportageserie om småskolläraryrket. Just nu undervisar hon sjuka barn på lasarettet i Kalmar och fyller många kunskapsmässiga luckor hos små långliggare. Hon har mycket att berätta från 46 lärarår, och hon skulle inte vilja byta dagens spontana och frimodiga lågstadielever mot sin stumma nybörjarklass från 1916

där med kallet så allvarligt - hon var ärligt medveten om att hon utbildade sig för yrket med huvudsakligt syfte att snabbt kunna försörja sig. Sin första plats hade hon på ett bruk i Dalsland, det var 1916 och mitt under första världskriget: matbristens, textilbristens och karbidlampornas tid. Av möbler hade hon inte så mycket som en egen stol. En hyggelig elevpappa som jobbade i skogen högg några ungbjörkar och förfärdigade med hjälp av dem och packlärar ett möblemang som fyllde sitt ändamål de tre år Brita Ardahl tjänstgjorde på bruket.

Maten bestod för lärarinnan som för alla andra mest av potatis och salt. Som alla andra sydde hon om kläder i oändlighet för att få dem att räcka så länge som möjligt, som alla andra stod hon och tvättade i en kollektiv gryta vid sjöstranden. Hon minns hur bruksarbetarfamiljerna kunde bo - upp till femton personer i kammare och kök. Tio-tolv barn var

**DET BLIR
ROLIGARE
MED ÅREN!**

inte ovanligt. Ändå var de i regel väl-skötta, inte heller kan hon erinra sig att de trots de hårda tiderna verkade undernärdade.

Brita Ardahls lön var 500 kr om året och utbetalades kvartalsvis i efter-skott, men den tiden var läsårsindel-ningen en annan än nu och hon tjänstgjorde inte mer än åtta månader av året. Nödvändigheten av att i ex-traordinära situationer bevaka sina ekonomiska intressen hade emellertid inte på allvar gått upp för lärarna, förresten är det föga troligt att sådana ansträngningar krönts med framgång inför skolstyrelserna.

När Brita Ardahl hade en kollega som blev långvarigt sjuk fick hon i brist på vikarie sköta undervisningen både i sin egen klass och i sin kolle-gas. Till detta förslog inte antalet lektioner i veckan, så Brita Ardahl kom på efterkälken med sin egen klass. När terminen var slut löstes problemet så att unga fröken Ardahl helt enkelt ålades att fortsätta under-visningen med den egna klassen tills kurserna var genomgångna, punktum. Någon extra ersättning för dubbelar-bete var det aldrig fråga om. Här spö-kade Kallet så det susade om det.

Lärarinnan fick 40 tjug ägg

De materiella villkoren kunde vara olika. I samma hus som Brita Ar-dahl bor nu en annan pensionerad småskollärare, Ellen Olausson. Jäm-förd med henne är Brita Ardahl bara barnet - fröken Olausson fyller 80 år till sommaren och tillhörde den första kullen utexaminerade småskollärare vid landstingssemina-riet i Kalmar 1901. Då var utbild-ningstiden bara ett och ett halvt år. Första examensåret var förresten ve-terligen första och enda gången man i Kalmar kuggade några seminarister i avgångsklassen. Åtta stycken ham-nade till allmän bestörtning på fall-repet.

Fröken Olausson kan också berät-ta. Hon kom som nybakad lärare till Öland och fick hand om 57 barn i årskurserna 1-2, och muntrare upp-gift kan man ju tänka sig som nyt-examinerad. Ett slags tröst fick hon av prästen, som tyckte det var en för-del att hon var lång till växten: på så sätt såg hon respektingivande ut, och hade dessutom lätt att nå ungarna med kappen om det skulle behövas!

Prästen hade sin egen uppfattning om både det ena och det andra. När fröken Olausson en gång uttalade sina bekymmer för en pojke som var vad man då kallade efterbliven och som utan framgång gått i småskolan i fyra år, svarade själasörjaren lugnt att »han får gå tills Gud ger honom förmåga». Inte heller inspektören visade något intresse för fallet, och specialunder-visning var ett totalt okänt begrepp för den tidens landsbygd. Såvitt Ellen Olausson minns gav inte Gud gossen någon förmåga. Han blev förmodli-gen ett av dåtidens många byoriginal, med nödtorftig förmåga att läsa och skriva, om ens det, som enda minne av skoltiden.

Men det var egentligen av andra orsaker vi kom in på fröken Olaus-son. Medan Brita Ardahl under sin första lärtid åt potatis och salt på sitt bruk i Dalsland levde Ellen Olaus-son vad maten beträffar kräseliga i sin ölandsby de första tjänstgörings-åren 1902-08. Var man lärare i en jordbruksbygd och tillräckligt populär behövde man inte ens alltid köpa sina livsmedel. Byborna hade en viss rea-listisk syn på tjänstemannalöner, de betraktade det som fullt naturligt att förse t ex lärar- och prästhushåll med gåvor in natura. Småskollärarinnan, som hade det sämst, fick de flesta hå-vorna, därefter kom folkskolläraren och klockaren och sist prästen.

Ellen Olausson berättar bl a en dråplig historia om hur hon en påsk fick inte mindre än 40 tjug ägg från

klassens föräldrar. Så mycket ägg kunde hon inte med bästa vilja i världen konsumera på egen hand, så hon gick till handelsboden och sålde dem för 75 öre tjoget! Den extraförtjänsten - mer än en hel månadslön - visste alla om och unnade henne av hjärtat.

Den stora fortbildningstörsten

För att återgå till Brita Ardahl ge-nomlevde hon alltså tre magra kris-tidsår på sitt dalslandsbruk. Efter den perioden tog hon en tjänst i ett annat brukssamhälle, i Tjust, och därifrån var steget inte långt till Kal-mar, där hon nu verkat som lärare i 40 år.

När Brita Ardahl kom till Kalmar hade småskollärarnas fackliga medve-tande just börjat vakna. Sveriges små-skolläraryrkesförbund hade bildats 1918, och Kalmar fick en lokalavdel-ning tre år senare. Elva medlemmar hade den från början, idag räknar man 165.

- Vad vi var eländigt fattiga, utbris-ter Brita Ardahl vid tanken på de åren, och vilka problem vi hade! Det var inte bara lönerna. Det var lika mycket pedagogiska frågor, för att inte tala om utbildningsfrågan. Gene-rationer småskollärare har kämpat för treårig utbildning, men det skulle drö-ja ända till 1961 innan man fick det önskemålet uppfyllt. Istället gick vi på kurser - pedagogik, psykologi, sam-hällskunskap, talteknik, röstvärd, hem-bygds-kunskap, teckning ... Fortbild-ningstörsten var stor - då som nu -, men vårt problem var föreläsararvo-den. I Kalmar hade vi det trots allt ganska väl förspant: lärare vid Ros-tads folkskoleseminarium ställde sig i början utan vidare gratis till förfo-gande. Småskolläraryrkesförbundet skickade också ut pedagogiska aukto-riteter ur de egna leden utan kostnad för kretsarna.

Barn är arbetsammare nu än förr - men roligare

Man vill gärna beteckna Brita Ardahl som en alltigenom positiv människa, även om man råkar träffa henn första gången. Hennes varma blanda ögon och glada leende förstärker det intrycket. Man vill också gärna tro att hon varit en mycket älskad fröken.

Hon förnekar inte att barn kan vara trotsiga, besvärliga och oupp-märksamma och att detta är en före-teelse som blivit vanligare under se-nare år. Men hon tycker det uppvägs av att nutidens barn är spontana och frimodiga och vågar ha en annan åsikt än läraren. Finge hon välja mellan sin allra första klass, som visserligen var väldisciplinerad intill självutplåning men som inte skulle drömt om att säga något självständigt utöver svar på frå-gor, och en nybörjarklass av idag, med dess obegränsade förtroende för fröken och dess uppriktiga meddel-samhet, då skulle hon inte tveka. När hon därtill tänker på de moderna hjälpmedel som nu finns i undervis-ningen och jämför med vad som i lärarna till buds när hon själv vör-jade, är det inte underligt om hon tycker att de många lärarkandidater som i dagarna utexamineras från våra seminarier trots allt har det ganska väl förspant.

Brita Ardahls summering är 1. Det är ingen solskenshistoria att vara lärare. Men det blir i alla fall roligare med åren.

Det är ord som i all sin enkelhet säger åtskilligt om den pedagogiska spänsten hos en lärare som kunde slag-git sig till ro för två år sedan. Sq

Jordbrukare och sjöfarare

Houg heter gården i Resteröds socken varifrån Johan Otto Johnard (släktgren 1:7) härstammar.

Resteröds socken är en av länets minsta och hade enl 1890 års folkräkning 599 invånare – 291 kvinnor och 308 män. Den hör rättsligt till Inlands Fräkne härad.(1680-1927). Tingsställe var Grohed. I kyrkligt avseende hör Resteröd till Forshälla pastorat och administrativt till Inlands fögderi (1686-1946 – därefter Uddevalla). Militärt faller socknen under Bohusläns regemente Fräkne kompani och 2:a Bohusläns båtsmanskompani. Socknen gränsar i öster till Forshälla, i söder till Ljung och i övrigt till saltsjön med Orust (Myckleby socken) på andra sidan fjorden.

Sockennamnet har betydelsen "röjningen vid Ristån" dvs. den av vattenmassor ristande och skälvande ån.(Så var det förr!) (jfr Båveån i Uddevalla). Ristariodre kirkia omtalas 1388. Med tanke på förekomsten av kyrka och fornminnen tycks trakten ha varit mer betydelsefull förr.

Houg omfattade ca 12 hektar åker (tot areal 37 har) och är därmed att betrakta som större småbruk. År 1870 var medelstorleken odlad jord per bruksenhet i Göteborgs och Bohus län 6.2 hektar medan rikssiffran gick upp till 8.6 hektar. De geografiska förutsättningarna med den söndersplittrade terrängen gynnar inte storjordbruk. Den för Bohuslän kännetecknade kombinationen av jordbruk, och sjöfart finns i rikt mått i Johan Ottos släkt.

Gården kan spåras i släktens ägo tillbaka till 1600-talet. En taxeringslängd från 1715 – under det stora nordiska kriget- tar upp Houg som kronohemman 3/8 mtl och ägarnamnet Oluf Olufsson (f. 1659 d. 1741).

Magnus Bernhard Johansson på Houg (.1841-1922) och hans hustru Christina Samuelsdotter Hedström (1841-1914) från Hede Myckleby socken Orust fick 12 barn. Det äldsta föddes den 16 september 1864 och fick namnet Johan Otto. Hans tvillingsyster Berta Carolina avled 1868.

Övriga syskon var Fritz Samuel (1866-1915), Lars Emanuel (1868 - USA-emigrant), Ida(1871-1918), Britta Kristina(1874), Britta Charlotta(1875-1948), Emma Sofia(1878-1938), Anders Rudolf(1880-1933),Bernhardina Kristina(1883-1966),Alice (1885),Signe Maria 1888-1890). Av tolv barn uppnådde åtta vuxen ålder och fyra avled före fem års ålder.

Antalet barn i familjen kan tyckas högt men var förvisso inte något ovanligt i släkten och i tiden. Hustru Christina kom själv från en tolvbarnsfamilj och Bernhard hade sex syskon.

En given fråga med tanke på familjestorleken i tidens agrara samhälle är hur generationsskiftet gick till och vilka alternativ som stod till buds för dem som inte övertog gården. Hur kunde möjligheterna och räckvidden te sig för en 16årig Johan Otto omkr 1880? Säkerligen betyder förebilder inom den stora släkten mycket i en tid och i en släkt som saknar yrkesvägledning och lärdomstradition.

De gårdar som brukas av nära släkt omkring 1880 är Hede – den gamla släktgården i Myckleby socken på Orust, som 1872 har sålts av mor Britta (Johan Ottos mormor) till sjökapten Berndt Johansson gift med Charlotta Hedström (Johan Ottos moster).

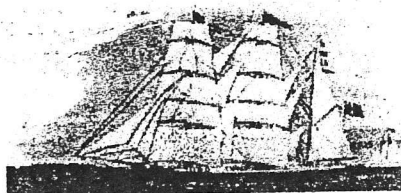
En morbror från denna gård - Niclas Samuel Hedström - hade blivit sjökapten och så småningom hamnkapten och brittisk företrädare på Fiji. (son Maynard Hedstroem f 1872)

En moster Inger var gift med sjökaptenen Johannes Andersson, som hade Syltenäs gård Buvenäs på Orust. Ingers bror Lars mönstrade 1846 på skonerten Carolina med fadern Johannes som skeppare

En son till Inger och Johannes, Anders Ludvig (Ardahl) f. 1851 gick till sjöss 1869, studerade vid navigationsskolan i Göteborg blev sjökapten 1874 och senare befälhavare först i Sannes rederi (briggen Dagmar i Sydamerikafart, sedan Adelaide).

På farssidan finns också anknytning till sjöfart. Särskilt under 1800-talet har söner gått till sjöss under längre eller kortare tid. Gården har gått i släkten sedan 1600-talet, och alternativet att i yngre dagar gå till sjöss har valts av fader Bernhard och hans bröder Johannes och Olof. Men någon befälsställning finns inte dokumenterad och Johan Ottos far Bernhard övertar gården 1864. Olof antecknas som sjöman, skräddare och speleman. Det är alltså främst på morssidan som horisonten vidgas över de sju haven och förebilderna finns att ta till sig. Att folk i trakten har en referensram som inkluderar sjöresor och affärer i andra länder och världsdelar, skeppsbyggeri och redarverksamhet (partrederier) har säkert stor betydelse, eftersom det känns möjligt att överskrida gränser och inte vara alltför bunden till torvan..

Som äldste son kunde väl Johan Otto i traditionens spår ha bestämt sig för att ta över gården, och därför bör man se beslutet att gå till sjöss som ett aktivt val.

1887 års mantalsuppgifter anger *sjömannen* Johan Otto men enl. Uddevalla sjömanshus sjömansrullor bör han ha gått till sjöss redan 1882, närmare bestämt på Uddevallaköpmannen Sannes bark *Adelaide* (byggd 1881 på Sannes varv) med kusinen Anders Ludvig Andersson (Ardahl) som skeppare.

Den svenska handelssjöfarten vid denna tid karakteriseras av en kraftig expansion och pågående övergång från segel till ångfartyg. Under 1870-talet startades ett stort antal ångfartygsrederier och ångfartygsflottan fördubblades. De svenska varven hade välfyllda orderböcker och i England köptes både nytt och second-handtonnage.

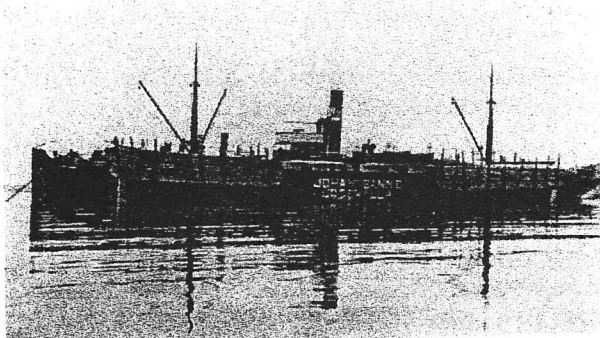
Segelfartygen var ännu inte ur leken men den moderna människan drevs av ångkraft. Det var alltså goda framtidsmöjligheter inom sjöfarten.

Johan Otto är till sjöss fram till 1890 då han börjar studera vid navigationsskolan i Strömstad och avlägger styrmans- och sjökaptensexamen.

1897 talar mantalslängden om styrman Johan Otto och brodern, sjökaptens Fritz Samuel.

1899 flyttar Johan Otto till Uddevalla, medan Fritz är skriven på Houg till 1906.

Johan Otto gifte sig med Ellen Wickström och lät o. 1906 bygga en villa i rote nr 8 kv Ridhuset Södertullsgatan 4, som blev barndomshemmet för hans egen stora familj. Fortsättningen på historien handlar om tiden som befälhavare på olika båtar i Sannes rederi fram till hans bortgång 1932.

Ordföranden ordar vidare

Föreningens nya stadgar som antogs vid släktnötet enl. bif. protokoll skall ge oss möjlighet att koncentrera verksamheten till att föra ett släkteregister med hjälp av datorprogrammet DISGEN och lägga upp släktarkiv med bilder och dokument som kan ha gemensamt intresse. Själv vill jag gärna efterlysa foton av äldre släktingar och miljöer från mitten av 1800-talet och framåt. Finns det t.ex. någon bild av mor Brita Nilsson (1799-1891) gren 1.7? Det är särdeles värdefullt att till bilderna knyta sakuppgifter och kommentarer som sätter in bilden i ett sammanhang i tid och rum.

Om föreningens hemsida kommer i drift kan vi lägga ut äldre material, som inte kommer i konflikt med publiceringsbestämmelser. **Så skicka gärna in kopior till mig!**

Om man med hjälp av datorn vill söka sina rötter och sin släkt finns nu uppgifter från kyrkböcker i Sverige från år 1890 på nätet. Via Riksarkivet Arkion kan man mot viss avgift besöka databasen. Lantmäteriverket har intressant kartmaterial och äldre skeppsregister kan man få läsa via Landsarkivet i Lund.

Ni hittar ett inbetalningskort för **årsavgiften kr 50:-** till föreningen. Sätt in den genast och med tydligt namn och adress på inbetalningskortet. Betala in snarast och gärna en tia extra för julhälsning 2002.

GOD JUL OCH GOTT NYTT ÅR önskas alla släktingar i år av
Brita o Bengt Olof Bengtsson, Harry Berg Ulla o Lasse Dahlqvist, Inger
Eliasson, Thorsten Gustafsson, Ulla o Karl Anders Hagsköld, Barbro Lundgren,
Margit Tängerstad

KÄRÖD HEDE SLÄKTFÖRENING c/o Olof Johnard
Skårsgatan 14 412 69 Göteborg
Ordförande Olof Johnard 031-407506
Vice ordförande o kassaförv. Barbro Lundgren 018-241196
Släktföreningens postgiro 942614-9
Käröd Hedebladet ansv. utg. Olof Johnard